

DİL - DÜŞÜNME İLİŞKİSİ

Dil ve düşünme işlevi arasındaki ilişki sorunu üzerinde en eski düşünürlerden günümüzdeki bilginlere kadar pek çok kimsenin zihin yorduşunu görürüz. PLATON, düşünme ve konuşma eylemlerinin aynı şey olduğunu, yalnız içinden konuşma'nın ruhun ses açığa vurmadan, kendi kendine konuşması sayılabileceğini belirtiyordu.

Günümüze gelinceye kadarki çalışmalarda birbirinden ayrılan görüşler ve yargılara rastlanır. Kimi bilginler PLATON gibi, konuşma ve düşünmeyi birbirinden ayırmazlar. Örneğin, davranışçılık (behaviorism) akımının görüşünü belirten WYGOTSKI , bu konuda şu formülü getirir: DÜŞÜNME = DİL - SES. MARTINET, örgütlenmiş bir düşüncenin ancak dille var olabileceğini belirterek bunun toplumla ilişkisine dikkati çeker.

Daha çok XIX. yüzyılın dilbilimcileri dil ve düşünmenin iki ayrı işlev, nitelikleri ayrı iki ruhsal eylem olduğunu savunmuşlardır. Kimi bilginler de onları birbirine çok sıkı bağlı, birlikte oluşmuş değişik ruhsal işlevler olarak benimserler.

Günümüz dilcilerinden LANGACKER, kitabında dil-düşünce ilişkisine uzun uzadıya değinmiştir. Dille düşüncenin ilişkileri nelerdir, dil olmadan düşünebilir miyiz, düşüncemiz, dilimizin yapısınca mı biçimlendirilir?" sorularını ele alan bilgin, düşüncenin bilinçli bir fikir uğraşı olarak incelendiğinde dilden bütün bütün ayrı olarak ortaya çıktığının saptandığına değinir. Müzik besteleme, heykel yapma gibi bazı işlerin dile bağlı olmadığını belirten bilgin, kimi zaman, düşüncelerimizi anlatacak sözcük bulamayışımızı da hatırlatarak "eğer dil olmadan düşünülemez idiyse böyle bir sorun ortaya çıkmazdı" biçimindeki kaygısıyla düşünmenin dilden ayrı var olabileceği görüşüne eğilim göstermektedir. Ancak hemen aşağıda, düşüncemizin en büyük bölümünün dille ilgili olduğunu kabul eder. Öte yandan, dildeki simgelerin özellikle adalet, demokrasi, özgürlük... gibi soyut tasarımlarda önem taşıdığını kabul eder; örneğin adalet'in masa gibi somut bir tasarım uyandırmadığını, anlamının saptanmasının bu yüzden, zor olduğunu söyler.

Görüldüğü gibi bilgin, dille düşünceyi birbirinden ayırmakla birlikte kimi soruları cevaplandırmakta güçlük çekmektedir. Soyut kavramlar sorunu bunlardan biridir. Gerçekten, adalet, vicdan, merhamet, insaf, tavsiye, erdem, bezginlik. . . gibi kavramları acaba dil olmadan, dile baş vurmaksızın düşünmeye, kolaylıkla anlatmaya olarak var mıdır? Öte yandan, başka konularda da değineceğimiz gibi, SAPIR-WHORF varsayımıyla değişik yollardan aynı sonuca varan WEISGERBER ve arkadaşlarının görüşü de varlıkların ve olayların tasarımını dilsel gereçlere, sözcüklere bağlamaktadır.

Konunun bu yönleri göz önünde bulundurulunca, dil olmadan, düşüncenin gerçekleşemeyeceği yargısı ağırlık kazanmaktadır. LANGACKER'ın hatırlattığı, kimi zaman, düşündüklerimizi anlayacak sözcük bulamadığımız gibi durumlar, bizce, doğrudan doğruya bu sorunla ilgili değildir. Çünkü kişinin zihin yorgunluğu, içinde bulunduğu ruhsal ve fiziksel koşullar, kültür düzeyi (gerekli sözcükleri öğrenmiş olup olmadığı) burada etkili olabilir.

Bütün bunlara karşın, BUYSENS 'in görüşü de pek yabana atılamaz. E. BUYSENS (Thinking and Speaking, s. 159, bkz. Knobloch, a.y.), yabancı dildeki bir deyim, anlatımı düşüncemizle çağrıştırdığımızı, bunun da bizi düşünme işinin dilden ayrı, bağımsız olduğu ve zihin işlemlerinin dil sayılamayacağı yargısına götürdüğünü söyler.

Görülüyor ki dil-düşünme ilişkisi ve dil olmadan düşünmenin gerçekleşip gerçekleşemeyeceği sorunu - bu iki işlevin sıkı ilişkisi belli olduğu halde- bugün için kesinlikle çözümlenmiş değildir. Dil olmadan düşünmenin gerçekleşemeyeceği, özellikle soyut kavramların dile bağımlılığı çoklarıncaya benimsendiği halde sorunun kesin çözümü herhalde bilim ve teknikteki yeni ilerlemeleri, deneysel çalışmaların geliştirilmesini bekleyecektir.

Her Yönüyle Dil, Ana Çizgileriyle Dilbilim, Prof.Dr. Doğan Aksan, TDK,1979

< <http://www.felsefeekibi.com/site/default.asp?PG=1164> >

BK _ OKUMA PARÇASI – Bilgi Notu